

9.9.2021

Valtiovarainministeriölle

Asia: Lausunto työryhmän ehdotuksesta valtion toimitilastrategiaksi

Viite: Lausuntopyyntö VN/2650/2021

Määräaika päättyy: 10.9.2021 (pidennetty Helsingin hovioikeudelle)

Valtiovarainministeriö on 23.6.2021 pyytänyt lausuntoa työryhmän ehdotuksesta valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksyttävästä valtion toimitilastrategiasta. Noudattaen lausuntopyynnön otsikointia Helsingin hovioikeus lausuu seuraavaa.

Taustaa

Mahdollisia huomioita taustaan

Strategiatyössä ei ole riittävästi huomioitu oikeusvaltion keskeisenä kulmakivenä vallan kolmijakoa, joka on ilmaistu Suomen perustuslain 3 §:ssä. Sen mukaisesti tuomioistuimet toimivat riippumattomina tuomiovallan käyttäjinä. Esimerkiksi tuomioistuinten henkilökunnan sijoittamista työskentelemään samoissa toimitiloissa syyttäjien tai esitutkintaviranomaisten kanssa ei voida pitää vallan kolmijaon periaatteen mukaisena. Tuomioistuinten riippumattomuus täytyy olla tosiasiallista ja samalla riippumattomuuden on myös oltava näkyvää asianosaisille ja yleisölle.

Tuomioistuimet toimivat myös riippumattomina toisistaan. Hovioikeuden tulee valvoa käräjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuutta yksittäisessä muutoksenhakuasiassa sekä yleisemmin käräjäoikeuksien toimintaa tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n mukaisesti. Hovioikeuden aseman vuoksi sen tilojen sijoittamista käräjäoikeuden kanssa yhteisesti ei voida pitää asianmukaisena eikä luottamusta tuomioistuimiin lisäävänä tekijänä.

Vaikka digitalisoituminen on tuonut mukanaan uusia mahdollisuuksia järjestää suoritettavia tehtäviä, liittyy laajassa etätyössä ja nimeämättömissä työpisteissä työskentelyyn edelleen merkittäviä ongelmia. Niitä ei ole toimitilastrategialuonnoksessa riittävällä painotuksella huomioitu. Esimerkiksi tuomioistuimen työntekijöillä ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia järjestää tietoturvallista, terveellistä ja rauhallista työpistettä etätöitä varten, eikä työntekijän voi edellyttää huolehtivan työnantajan tehtävistä. Työturvallisuuden varmistaminen etätyössä on työnantajan näkökulmasta haastavaa. Lisäksi nimeämättömästä työpisteistä toiseen siirtyminen heikentää tuomioistuintyöskentelyn kaltaisessa toiminnassa merkittävästi työn tehokkuutta.

Hovioikeus viittaa lisäksi taustan osalta ylimpien tuomioistuinten, muiden hovioikeuksien, hallinto-oikeuksien, Vakuutuslaitosten ja Tuomioistuinviraston lausuntoihin.

Toimitilastrategian tavoite

Mahdollisia huomioita toimitilastrategian tavoitteesta

Työryhmän ehdotuksessa toimitilastrategialle on ilmaistu seitsemän tavoitetta. Näiden osalta hovioikeus toteaa seuraavaa:

Tavoite 1: ”Valtion toimitilastrategian tavoitteena on, että tilat tukevat tuloksellista toimintaa. Tilojen kehittämisellä edistetään työnteon ja asiain sujuvuutta ja parannetaan kustannusvaikuttavuutta. Tilaratkaisuissa varmistetaan tilojen terveellisyys ja tietosuoja, tieto- ja tilaturvallisuus sekä sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys.”

Tavoitetta 1 pidetään kannatettavana. Tavoite, että tilat tukevat tuloksellista toimintaa, on tärkeä ja kannatettava. Tuomioistuimissa tuloksellinen toiminta tarkoittaa ensisijassa sitä, että asiat ratkaistaan laadukkaasti, lainmukaisesti ja kohtuullisessa ajassa. Tavoitteen 1 perusteluissa tuodaan kuitenkin esille keinoja, jotka ovat tuomioistuinten riippumattomuuden näkökulmasta ongelmallisia. Kansalaisten palvelutarpeet eivät ole digitalisaation tai pandemian vuoksi oikeuslaitoksessa merkityksellisesti muuttuneet.

Tavoite 2: ”Työympäristöt sekä toimistoissa että käyttösidonnaisissa tiloissa uudistetaan tukemaan kehittyviä työnteon ja yhteistyön tapoja. Toimitilat ovat mahdollisimman helposti muunneltavissa vastaamaan työssä tapahtuviin muutoksiin. Uusissa tilatarpeissa selvitetään ensin mahdollisuudet ratkaista tilatarve osittain tai kokonaan ottamalla jo olemassa olevia tiloja yhteiskäyttöön. Tavoitteena on, että valtion henkilöstöstä vähintään 25 % työskentelee virastojen ja laitosten yhteiskäyttötiloissa.”

Tavoitetta 2 on kannatettava muilta osin, mutta tuomioistuinhenkilöstön siirtämistä yhteiskäyttötiloihin vastustetaan eikä tuomioistuinten riippumattomuuden vaatimuksen vuoksi se ole mahdollista.

Tavoite 3: ”Toimistotilat ovat monitilaympäristöjä, joissa on tiloja kasvokkaista ja virtuaalista vuorovaikutusta ja yhteistyötä varten sekä yksilötyöskentelylle ja luottamuksellisten asioiden hoitamiseksi. Tiloja, työvälineitä ja työtapoja kehitetään tukemaan verkkotyöskentelyä ja ns. hybridityötä. Toimistotilojen keskimääräinen tilatehokkuustavoite on 10 htm²/henkilötyövuosi, joka toteutuu strategiakauden lopulla. Tilatehokkuustavoitetta sovelletaan uusissa käynnistyvissä tilahankkeissa ottaen huomioon hallinnonalakohtaisia erityispiirteitä ja etä- ja läsnätyön suhde.”

Toimitilastrategiaehdotuksessa on keskitytty tuloksellisuuteen ja kustannusvaikuttavuuteen eikä ole huomioitu haitallisia vaikutuksia. Tavoitteen 3 osalta viitataan enimmäksi korkeimman oikeuden, Turun hovioikeuden, Helsingin hallinto-oikeuden, Turun hallinto-oikeuden, Vakuutuslaitosten ja Tuomioistuinviraston lausuntoihin strategian tavoitteista.

Monijäsenisenä tuomioistuimena hovioikeus tarvitsee keskittymisen mahdollistavia työtiloja ja tilat neuvottelusalaisuuden piirissä olevien asioiden keskusteluille ja neuvotteluille. Myös hovioikeuden paperisille asiakirjoille vaaditaan tiloja vielä useamman vuoden ajan. Työnantajan on tarjottava tuomioistuinhenkilöstölle työskentelytilat. Yksilötyöhuoneet ovat mainittuihin tarpeisiin käytännöllinen ja tehokas ratkaisu.

Työyhteisön sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteisöllisyys tulee ottaa strategiassa huomioon.

Tavoite 4: ”Asiakaspalvelutilat tukevat monikanavaista palvelujen tarjoamista. Yhteisissä asiakaspalvelupisteissä on tiloja kasvokkain tapahtuvalle asioinnille, sähköiselle asioinnille ja etäpalveluasioinnille.”

Tavoitetta 4 ei voida soveltaa tuomioistuimiin. Tuomioistuimen riippumattomuuden ja tietoturvan näkökulmasta on välttämätöntä, että kullakin tuomioistuimella on oma kanslia tai kirjaamo omissa tiloissaan.

Tavoite 5: ”Käytösidonnoisia tiloja suunniteltaessa toimintaa ja tiloja kehitetään samanlaisesti ja toimitilahankkeet edistävät toiminnan vaikuttavuutta. Tilojen mitoittamisessa käytetään tietoon perustuvia kysyntä- ja tarveperusteisia ratkaisuja. Ratkaisujen yhteiskäyttö- ja synergiahyödyt tunnistetaan. Keskeisiä seurattavia mittareita ovat tilojen käyttöaste (esim. tuntia viikossa/vuodessa) ja kustannustehokkuus (euroa/m²/vuosi).”

Tavoitetta 5 pidetään sinänsä kannatettavana. Sen toteuttamisen keinona keskeisten mittareiden osalta tulee kuitenkin ottaa huomioon tuomioistuintyön erityispiirteet kuten oikeusalaissa tapahtuvat pääkäsittelyt. Mahdollisten hyötyjen lisäksi on myös tunnistettava aiheutuvat haitat sekä niiden esteenä olevat tekijät. Keinona tavoitteen toteuttamiseen seurattavien mittareiden tulee olla monipuoliset ottaen huomioon myös toteutettujen tilaratkaisujen vaikutus henkilöstön työhyvinvointiin ja työssäjaksamiseen, työn tehokkuuteen ja laatuun sekä työnantajan mahdollisuuksiin rekrytoida uusia työntekijöitä. Oikeusturvan toteutumisen kannalta on tärkeää, että tuomioistuimet pystyvät myös tulevaisuudessa houkuttelemaan riittävästi taitavia juristeja alalle. Haasteena on jo tällä hetkellä erot yksityisen puolen palkkoihin. Toimitilastrategia ei saisi johtaa siihen, että erot työskentelyolosuhteissa kasvaisivat siinä määrin, että rekrytointi entisestään hankaloituisi.

Tavoite 6: ”Toimitilojen tulee tukea ja mahdollistaa tietoturallinen työskentely ja luottamuksellisten asioiden käsittely. Keskeisiä keinoja ovat työpisteen valinta tehtävien mukaan, tilojen vyöhykkeistäminen, turvallisuusalueiden määrittäminen ja pääsynhallinta. Yhteisissä työympäristöissä noudatetaan yhteistä toimitilaturvallisuuskonseptia, joka mahdollistaa salassa pidettävän tiedon asianmukaisen käsittelyn ja säilyttämisen.”

Tavoitetta 6 pidetään sinänsä kannatettavana, mutta yhteisiin työtiloihin muiden tuomioistuinten tai virastojen kanssa ei voida taustassa mainituista syistä siirtyä. Yksilötyöhuoneet tukevat parhaiten hovioikeuden tuloksellista toimintaa. Mainitut keinot ovat jo Helsingin hovioikeuden tiloissa laajalti käytössä. Nimeämättömiin työpisteisiin siirtymistä ei voida kuitenkaan tuomioistuintyöskentelyssä pitää kannatettavana, koska se heikentää työn luonteen vuoksi merkittävästi työn tehokkuutta.

Strategiaehdotuksessa tavoitetilana mainittua paperisista asiakirjoista merkittävältä osin luopumista pidetään kannatettavana.

Tavoite 7: ”Valtion käytössä olevat toimitilat ovat päästöttömiä ja niiden rakentaminen ja korjaaminen vähäpäästöistä. Valtion käytössä olevat toimitilat ovat kestäviä, terveellisiä ja turvallisia, ja ne on tuotettu ja niitä ylläpidetään yhteiskuntavastuullisella tavalla. Tiloihin sovelletaan sisäilmaongelmien nollatoleranssia.”

Tavoite 7 on kannatettava.

Uudistuvat työympäristöt tukevat työn muutosta

Onko linjaus selkeä?

Linjaus on selkeä, mutta se ei ole tuomioistuimissa kannatettava.

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Tavoitteena ei tule olla hovioikeuden tilojen yhteiskäyttöisyys käräjäoikeuden tai muiden valtion virastojen kesken. Erityisesti muutoksenhakutuomioistuinten toiminnan kannalta on huomioitava, että tuomioistuinten tiloissa käydään päätösneuvotteluja ja keskusteluja, jotka kuuluvat neuvottelusalaisuuden piiriin ja voivat koskea esimerkiksi syyttäjän tai käräjätuomarin työtä. Tuomioistuinten henkilökunta käsittelee salassapidettävää aineistoa, jonka tulee pysyä vain asianosaisten ja asiaa käsittelevien henkilöiden tiedossa. Tuomioistuinten rooli riippumattomana tuomiovallan käyttäjänä on turvattava myös toimitilastrategiassa.

Vaikka sähköisiä työtapoja otetaan koko ajan lisää käyttöön, on silti huomioitava, että tuomioistuinten toimintaan kuuluu jatkossakin olennaisesti pääkäsittelyt ja muut istunnot sekä päätösneuvottelut. Näihin osallistutaan jatkossakin pääsääntöisesti henkilökohtaisesti.

Tuomioistuimen näkökulmasta monitoimitilaan ja nimeämättömiin työpisteisiin pyrkimistä on pidettävä ongelmallisena. Tuomioistuinten toiminta vaatii ainakin omanlaisiaan käytösidoonnaisia tiloja. Tuomioistuintyön luonne ja vaatimukset eivät muutu työtilojen muuttamisella.

Yhteistyön videokuulemisten ja niin kutsuttujen matkakäräjien järjestämiseen pitää olla jatkossakin sujuvaa tuomioistuinten kesken.

Tältä osin viitataan muutoin korkeimman oikeuden lausuntoon.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Valtion tulisi tarjota virastoille tukea muutosprosessiin, jotta jokaisen toimijan ei tarvitse erikseen resursoida muutokseen liittyvää toimintaa.

Toimistotilat

Onko linjaus selkeä?

Vaikka linjaus ei sovellukaan tuomioistuihin, hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksesta ei ilmene selvästi miltä osin tavoitteet koskevat tiloja, joissa ei ole käynnistyviä hankkeita. Luonnoksessa on ilmaistu, että toimitilastrategian tavoitteet tulee saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Mainitun voi ymmärtää niin, että kaikki valtion toimitilat pitäisi uudistaa noin kahdeksan vuoden kuluessa, jos niissä tilatehokkuus ei ole esitetty 10 m²/htv. Tavoitteessa 3 todetaan kuitenkin, että tilatehokkuustavoitetta sovelletaan vain käynnistävissä hankkeissa. Näin ollen jää epäselväksi, millä tavoin tavoitteet koskevat tiloja, joissa ei ole käynnistyviä hankkeita.

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Erityisesti hovioikeuden lainkäyttöhenkilöstön työ vaatii keskittymistä ja työrauhaa sekä

työtiloja, joissa tietoturva on varmistettu. Mikäli yksilötyöhuoneista laajasti luovutaan, seurauksena on mahdollisten vuokratulujen säästön vastapainoksi erityisesti työn tehokkuuden laskua. Riskinä on myös työn laadun sekä työssä viihtymisen heikkeneminen. Tällaiset vaikutukset näkyisivät tuomioistuinten tuottaman oikeusturvan laadussa ja käsittelyaikojen pidentymisenä.

Muun kuin lainkäyttöhenkilökunnan työskentelyyn hovioikeudessa liittyy edelleen paljon asiakaspalvelutyötä esimerkiksi puhelimessa, mikä heikentää muiden työntekijöiden mahdollisuutta tehokkaaseen työntekoon ja lisää työntekijän siirtymistä erilaisten tilojen välillä. Myös muun kuin lainkäyttöhenkilökunnan työssä korostuu salassapidettävän aineiston käsittelyn turvaaminen.

Sekä lainkäyttö- että kansliahenkilökunnan työhön liittyy paljon tehtäviä, joiden tehokas ja virheetön suorittaminen edellyttää paperisten asiakirjojen vähentyessä kahden näytön käyttöä. Tämä osaltaan rajoittaa sitä missä määrin tuomioistuimissa tehtävää työtä on kannatettavaa suorittaa etätyönä eli missä määrin virastossa sijaitsevia työpisteitä voitaisiin ylipäättään vähentää.

Luonnosteltu toimitilastrategia puuttuisi tuomioistuinten tosiasiallisiin toimintamahdollisuuksiin siinä määrin hankaloittavasti, että sillä olisi merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Hovioikeus esittää lisäksi huolensa tuomioistuinten kilpailukyvystä rekrytointimarkkinoilla, kun toimitilastrategian toteuttamisella heikennetään työssä viihtymistä ja jaksamista sekä työnteon tehokkuutta.

Tältä osin viitataan muutoin korkeimman oikeuden, Itä-Suomen hovioikeuden, Helsingin hallinto-oikeuden, Hämeenlinnan hallinto-oikeuden ja Tuomioistuinviraston lausuntoihin.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Kunkin viraston toiminnan ja sen tavoitteiden tulisi ohjata tilastrategiaa. Tuomioistuintyötä pitää pystyä jatkossakin suorittamaan tilassa, joka antaa mahdollisuuden keskittymiseen, työrauhaan ja päätösneuvotteluihin sekä tietosuojan toteutumiseen ilman taustahäiriötä ja tarpeettomia keskeytyksiä.

Tältä osin viitataan muutoin Tuomioistuinviraston lausuntoon.

Asiakaspalvelutilat

Onko linjaus selkeä?

Linjaus on selkeä ja muutoin kannatettava, mutta yhteiset palvelupisteet eivät sovellu tuomioistuinten toimintaan.

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Tuomioistuinten riippumattomuutta ja salassapidettävän aineiston turvaamista ja tietosuoja ei saa vaarantaa.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Yhteisillä asiakaspalvelutiloilla ei ole tuomioistuintoiminnassa saavutettavissa synergiaetuja. Kullakin tuomioistuimella tulee olla oma kanslia tai kirjaamo.

Muutoin viitataan korkeimman oikeuden, Turun hovioikeuden ja Tuomioistuinviraston lausuntoihin asiakaspalvelutiloista.

Käyttösidonnaiset tilat

Onko linjaus selkeä?

Linjaus ei ole tuomioistuintyötä varten selkeä ja se on joka tapauksessa ongelmallinen. Strategialuonnoksen mukaan käyttösidonnaista tilaa ovat muun ohella oikeustalot. Jää epäselväksi, tarkoitetaanko myös oikeustalojen oikeussalien ynnä muiden sellaisten tilojen lisäksi myös toimistotilojen olevan käyttösidonnaisia tiloja. Tehokkainta on, että tuomioistuimen istuntosalit sekä asiakaspalvelu- ja toimistotilat ovat samassa rakennuksessa.

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Istuntosalit ovat elintärkeä osa tuomioistuimen toimintaa ja niiden riittävyys erittäin tärkeää. Juttujen ratkaisut viivästyvät merkittävästi, jos oikean kokoisia ja oikein varusteltuja istuntosaleja ei ole tarpeeksi. Hovioikeudessa valtaosa jatkokäsittelyluvan saavista asioista ratkaistaan pääkäsittelystä, mikä vaatii myös hovioikeudelle runsaasti istuntosalitilaa. Istuntosaleja tulee olla saatavilla myös suurikokoisina. Tuomioistuimissa on myös oltava oikeussalikapasiteettia istuntojen nopeaa järjestämistä varten esimerkiksi pakkokeinoasioissa ja asioissa, joissa henkilö on otettu oikeuden istuntoa varten säilöön.

Tulee myös huomioida, että työn luottamuksellisuuden ja turvallisuuden vuoksi istuntosalit pidetään lukittuina aina kun ne eivät ole istuntokäytössä tai muussa käytössä, jossa hovioikeuden henkilökuntaa on läsnä. Näin voidaan minimoida paitsi tekniikkaan liittyvät varkausriskit, myös riskit siitä, että vangeille pystyttäisiin välittämään esimerkiksi huumausaineita tai että saleihin piilotettaisiin nauhoitettavia laitteita. Myöskään näistä syistä johtuen ei voida puoltaa sitä, että istuntosaleja hyödynnettäisiin vapaasti muiden virastojen toiminnassa.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Linjaus on ongelmallinen muun ohella sen vuoksi, ettei siinä oteta huomioon tuomioistuintyön luonnetta ja vaatimuksia. Toimistotilojen ja niitä koskevan strategian tulisi tukea tuomioistuinten toimintaa hankaloittamisen sijaan.

Muutoin viitataan käyttösidonnaisten tilojen osalta korkeimman oikeuden, Turun hovioikeuden ja Helsingin hallinto-oikeuden lausuntoihin.

Tieto- ja tilaturvallisuus

Onko linjaus selkeä?

Linjaus ei ole tuomioistuimille selkeästi hahmotettavissa.

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Tuomioistuintyön ja tuomioistuimessa käsiteltävien asioiden ja asiakirjojen erityisluonteen huomioiminen on tärkeää. Tilaturvallisuuteen kuuluu myös henkilökunnan ja asiakkaiden suojaaminen fyysiseltä ja henkisesti väkivallalta. Tuomioistuinten tieto- ja

tilaturvallisuuteen liittyvät vaatimukset ovat joltain osin erilaisia kuin muilla valtiollisilla toimijoilla, joten näissä tiloissa tulee olla käytössä omat tieto- ja tilaturvallisuusohjeet. Kaikissa hovioikeuden tiloissa tulee jatkossakin voida noudattaa myös hovioikeuden omia tieto- ja tilaturvallisuusohjeita.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Muutoin viitataan tieto- ja tilaturvallisuuden osalta Turun hovioikeuden, Itä-Suomen hovioikeuden, Helsingin hallinto-oikeuden ja Turun hallinto-oikeuden lausuntoihin.

Yhteisvastuullisuus ja hiilineutraalisuus

Onko linjaus selkeä?

Linjaus on selkeä, mutta tavoite ainoastaan valtion toimitiloihin liittyvänä on liian suppea. Työskentelypisteisiin liittyvien päästöjen siirtäminen etätöissä olevien työntekijöiden kotitalouksien tuottamaksi ei ole kestävää eikä tosiasiassa toteuta päästöttömyyden tavoitetta.

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Hovioikeuden sijainti keskeisellä paikalla tukee hiilineutraaliuden tavoitteita ja asianosaisten pääsyä tuomioistuimeen.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Päästöttömän työmatkaliikenteen tukeminen tulisi olla yhtenä tavoitteiden toteuttamiskeinona. Toimitilojen yhteydessä tulisi esimerkiksi huomioida sähköpyörien ja -autojen latausmahdollisuudet.

Viitataan yhteisvastuullisuuden ja hiilineutraalisuuden osalta Turun hovioikeuden, Helsingin hallinto-oikeuden, Turun hallinto-oikeuden ja Hämeenlinnan hallinto-oikeuden lausuntoihin.

Toimeenpano ja seuranta

Mitä näkökohtia omassa organisaatiossanne liittyy linjauksen toteuttamiseen?

Seurantaan pitäisi myös ottaa mukaan toteutettujen tilaratkaisujen vaikutus henkilöstön työhyvinvointiin ja työssäjaksamiseen, työn tehokkuuteen ja laatuun sekä työnantajan mahdollisuuksiin rekrytoida uusia työntekijöitä.

Suojellut ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tilat tulee ottaa huomioon laskennallista tilatehokkuutta laskevana seikkana. Tällaisten tilojen järjestäminen uudelleen ei välttämättä ole mahdollista.

Muita huomioita linjaukseen liittyen

Tuomioistuinten toimintaedellytykset tulee turvata. Tuomioistuimiin ei saa kohdistaa valtion toimitilastrategiaan perustuvia määrärahaileikkauksia. Tuomioistuimet tulee rajata luonnostellun muotoisen toimitilastrategian ulkopuolelle.

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Helsingin hovioikeuden hallinnossa ja johtoryhmässä.

Presidentti

Asko Välimaa